

TUTKIMUSHAASTATTELU RUUMIILLISENA KOHTAAMISENA

Tuija Koivunen: YTT, tutkijatohjuri, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto

Hanna Ylöstalo: YTT, dosentti, Yliopistotutkija, Helsingin yliopiston tutkijakollegium

tuija.koivunen@uta.fi; hanna.ylostalo@helsinki.fi

Janus vol. 25 (3) 2017, 240–247

Haastattelu on tapahtuma, jossa on aina läsnä vähintään kaksi tasoa. Ensinnäkin haastattelu on puheen kautta avautuva ikkuna toisiin aikoihin ja paikkoihin. Toiseksi läsnä ovat hetki ja tila, jossa tutkija ja haastateltava kohtaavat. Tässä puheenvuorossa pohdimme, millä tavoin tutkijan ja haastateltavan ruumiillinen kohtaaminen ja vuorovaikutus haastattelutilanteessa vaikuttavat haastateltavien tapaan puhua toisista ajoista ja paikoista.

Tutkijan refleksiivisyydestä on tullut yksi etenkin laadullisen tutkimuksen tekemisen laatuvaatimus. Refleksiivisyydellä tarkoitetaan herkimistä tutkijan vaikutukselle tutkimukseen sen kaikissa vaiheissa (Högbacka & Aaltonen 2015, 9). Refleksiivinen tutkija kääntää analyttisen katseensa paitsi tutkimuksen kohteeseen, myös itseensä. Hän pohtii, miten hän on tutkijana tuottanut ja tulkinut tietoa ja miten nämä valinnat ovat muokanneet tutkimuksessa saavutettua tietoa.

Tutkimushaastattelua käsittelevässä metodikirjallisuudessa refleksiivisyys tarkoittaa esimerkiksi tutkijan ja haastateltavien sosiaalisten erojen (Hall 2004; Rastas 2005), tutkijan henkilökohtaisten intressien ja poliittisten sitoumusten (Gillies & Alldred 2002), haastattelujen toteuttamistavan (Ikonen & Ojala 2005) sekä tutkijan ja tutkittavien väli-

sen suhteen (Kokkonen & Pyykkönen 2015) esiin nostamista ja pohdintaa suhteessa siihen, millaista tietoa tutkimuksessa on ollut kulloisessakin tilanteessa mahdollista tuottaa. Refleksiivisyydellä tavoitellaan kontekstistaan tietoista, eletylle sosiaaliselle todellisudelle herkimystyöntä ja eettisesti kestävää tutkimusta (Högbacka & Aaltonen 2015, 13; Ikonen & Ojala 2005).

Refleksiivisyyden suhteesta tutkijan ja haastateltavan ruumiillisuuteen on käyty suhteellisen vähän keskustelua. Käydystä keskustelusta on korostettu vuorovaikutuksen ruumiillisia elementtejä (Burns 2003; Del Busso 2007) sekä ruumiillista tietämistä (Ellingson 2006; Engelsrud 2005). Tutkimushaastattelu, kuten kaikki vuorovaikutustilanteet, on väistämättä myös ruumiillinen kohtaaminen. Tutkija ja haastateltava tekevät toisistaan ja haastattelutilanteesta tulkintoja ruumiisiin kiinnittyvien merkitysten avulla – esimerkiksi jakkupukuun pukeutunut ja hiuksensa nutturalle kietonut naisoletettu tutkija voi saada haastattelutilanteen tuntumaan ”viralliselta”. Haastattelutilanteessa ovat läsnä myös monenlaiset ruumiillisesti koetut tunteet: jännitys, myötätunto, pelko, häpeä. Näin ollen ruumiillisuus on keskeisessä roolissa siinä, millaiseksi haastattelu vuorovaikutustilanteena muodostuu ja millaista tietoa kussakin tilanteessa ja

sitä kehystävissä sosiaalisissa rakenteissa on mahdollista tuottaa.

Tutkijan ja haastateltavan välisessä kohtaamisessa ruumista käytetään työvälineenä ja tiedon tuottamisen paikkana. Ruumis on aina enemmän tai vähemmän muovautunut sosiaalisissa suhteissa, näkökulmasta ja tilanteesta riippuen. Ympäristön ja ruumiin välillä on suhde, jossa ruumis määrittyy, ja ruumiillisuus on kokemisen tapa. Samaan aikaan ruumis on sosiaalisiin suhteisiin palautumaton materiaallinen, fyysinen ja biologinen ilmiö. Ruumis on konkreettinen ja ohittamaton, sillä ilman ruumista emme voi olla olemassa tässä maailmassa. Lisäksi ruumis on dynaaminen, jolloin se on käsitteellistettävissä erilaisissa strategisissa yhteyksissä eri tavoin. (Koivunen 2006, 3.)

Ruumis on myös leikkauspiste, jossa risteävät tai tavoittavat toisensa yhteiskunta ja yksilö, luonto ja kulttuuri, institutiot ja halut. Se muodostaa oivan kohdan tarkastella vallankäyttöä ja toiminnan mahdollisuuksia eri tasoilla: yksilöllisinä kokemuksina, sosiaalisuuden muotoina, arkisina ja institutionaalisina käytäntöinä ja yhteiskunnallisina järjestyksinä. Ennen kaikkea ruumiillisuuden avulla päästään tutkimaan erilaisten erojen vuorovaikutusta, kuten vaikkapa sitä, miten sukupuoli-, sukupolvi- ja luokkaerot ruumiillistuvat. (Jokinen ym. 2004, 8.)

Pohdimme, millä tavoin ruumiillisuus on läsnä tutkimushaastattelussa ja miten ruumiillisuus osallistuu tiedon tuottamisen prosessiin. Ulotamme refleksiivisyyden vaatimuksen koskemaan niin tutkijan kuin haastateltavankin ruumiillisuutta. Esitämme esimerkkejä

omista ja muiden tutkijoiden raportoimista tutkimushaastattelukokemuksista etenkin sukupuolen ja seksuaalisuuden näkökulmista. Esimerkkien avulla pohdimme, miten ruumiillisuuden voisi tuoda keskeisemmäksi osaksi haastattelututkimusta.

Lisäksi esittelemme Laura Ellingsonin (2006) ehdotuksen keinoiksi, joiden avulla tutkijat voivat entistä paremmin sisällyttää ruumiillisuuden tutkimuksen tekemiseen ja raportointiin. Ellingson ensinnäkin kannustaa tutkijoita reflektoimaan niitä tapoja, joilla heidän oma ruumiillisuutensa vaikuttaa koko tutkimusprosessiin. Toiseksi hän kehottaa aistien monipuoliseen käyttämiseen tutkimuksen kentällä, aineiston tuottamisen menetelmästä riippumatta. Kolmanneksi Ellingson nostaa esiin ruumiin semanttisuuden. Ruumiiton kirjoittaminen ei kytkeydy yksinomaan akateemiseen kirjoittamiseen perinteesseen, vaan myös kieleen. Tarvitaan kirjoittamisen tapoja, joilla voidaan luontevasti ilmaista, että ajatteleva minä ei ole erillinen materiaalisesta minästä. Otamme seuraavaksi nämä Ellingsonin (2006) esittämät kolme ehdotusta yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Liitämme ne haastattelututkimuksen eri vaiheisiin: aineiston tuottamiseen, analyysiin sekä kirjoittamiseen.

RUUMIILLISUUS TUTKIMUSPROSESSIN SUUNTAAJANA

Ellingson (2006, 305–306) esittää, että tutkimusprosessi pitäisi kuvata myös ruumiillisuuden näkökulmasta, jotta tiedon tuottamisen tapaa voidaan arvioida tarkemmin. Erityisesti huomion kohteeksi on syytä ottaa ne mahdoli-

suudet ja esteet, joita tutkijan ruumis tutkimuksen prosessille aiheuttaa. Keskeinen kohta, johon tutkijan ruumiillisuus vaikuttaa, on vuorovaikutus haastateltavien kanssa. Haastattelussa, niin kuin missä tahansa vuorovaikutustilanteessa, ruumiillisuus ja siihen kytkeytyvä sukupuoli, seksuaalisuus ja muut sosiaaliset erot, kuten ikä ja yhteiskuntaluokka, ovat läsnä. Ruumiillisuus eroineen järjestää tekemisiämme samalla kuin ruumiiseen kiteytyvät erot yhdistyvät ihmisten välisiin valtasuhteisiin.

Sukupuoli on keskeinen haastattelutilannetta jäsentävä ero. Useat naistutkijat ovat esittäneet esimerkkejä siitä, miten mieshaastateltavat osoittavat sukupuolten välistä hierarkkista eroa suhtautumalla alentuvasti naistutkijaan. Jennifer Piercen (1995, 196) haastattelema miesasianajaja tavasi hänelle sanoja, ikään kuin Pierce ei olisi osannut oikeinkirjoitusta, vaikka hän sanoi osavansa kirjoittaa myös hankalat sanat. Terry Arendellia (1997, 350, 385) useat miehet neuvoivat nauhurin käytössä ja sijoittelussa, ja kyseenalaistivat hänen haastattelutaitonsa. Barbara Pinin (2005, 208) jotkut mieshaastateltavat asemoivat seksuaaliobjektiksi kutsumalla häntä toistuvasti saman sukunimen omaavan Playboy-tähden etunimellä. Näissä tutkimuksissa mieshaastateltavat kyseenalaistivat naistutkijan ammattitaidon ja asemoivat hänet tavalla, joka vaikeutti hänen työtään. Vaikka näin räikeät tilanteet ovat käsittääksemme suhteellisen harvinaisia, ovat ne hyviä esimerkkejä siitä, miten ruumis ja sukupuoli ja niihin kytkeytyvä valta ovat haastattelussa läsnä ja esillä pienissä, joskus jopa harmittomilta vaikuttavissa teoissa. Tutumpi esimerkki samasta ilmiöstä on se, kun mieshaastateltava kutsuu haastatte-

lijaa, aikuista naista, tytöksi (Koivunen 2011, 198).

Naistutkijoilla on joskus vaikeuksista saada miehiä mukaan haastatteluihin (Arendell 1997; Butera 2006; Koivunen 2010), mutta vastaavia kokemuksia naistutkijoilla naisten kanssa tai miestutkijoilla miesten kanssa emme ole nähneet raportoitavan. Taustalla vaikuttaa paitsi haastattelijan ja haastateltavan sukupuoli, myös sukupuolistuneet odotukset. Kaikki miehet eivät suostu asettumaan haastateltaviksi vaan he puhuvat tutkijalle mieluummin omaehtoisesti valitsemassaan paikassa ja hetkessä, ja he mielellään päättävät myös ne asiat, jotka puheenaiheiksi nostetaan (Campbell 2003, 297; Koivunen 2010). Joskus mieshaastateltavat lykkäävät mooneen kertaan itse sopimaansa haastatteleajankohtaa (Pini 2005, 208; Campbell 2003, 297), tai peruvat haastattelun kokonaan (Arendell 1997, 349; Pini 2005, 209). Tulkintamme mukaan miesten haluttomuus asettua haastateltavaksi on heidän keinonsa hallita haastattelua ja maailmaa.

Tutkija edustaa haastattelutilanteessa tiedettä, tutkimusta ja tehtäväänsä pikemminkin kuin sukupuoltaan. Silti saattaa käydä niin, että haastattelutilanteessa on haastattelijan pyrkimyksestä huolimatta läsnä seksuaalinen vire. Tutkija tulee haastattelutilanteeseen ruumiillistettuna ja sukupuolitettuna subjektina, ja heteronormatiivisuus on oleellinen osa sitä ymmärrystä, joka sukupuoleen liittyy (Golombisky 2006). Molemmilla kirjoittajilla on kokemusta siitä, miten miespuolinen haastateltava ymmärsi tutkijan kiinnostuksen siinä mielessä väärin, että hän tulkitsi sen viittaavaan heteroseksuaaliseen mie-

lenkiintoon. Kyseessä oli tutkijoille aivan tavanomainen haastattelu, jossa he eivät oman tulkintansa mukaan antaneet haastateltaville heteroseksuaalisia vihjeitä. Haastateltavalle tilanne on ollut vieras, ja hän tulkitsi tilanteen sekä haastattelijan eri tavalla kuin haastattelijalla oli tarkoittanut. Lisäksi haastateltavat olettivat itsestään selvästi, että tutkijat ovat heteroseksuaaleja.

Kun Attila Bruni (2006) teki tutkimusta homolehden toimituksessa, jossa työskenteli yksinomaan homomiehiä, häneltä kysyttiin, onko hänellä poikaystävää vai onko hän sinkku. Kysymyksen asettelu paljasti, että häntä pidettiin homoseksuaalina. Tämän kaltaisen väärän oletuksen korjaaminen voi aiheuttaa kiusallisia tilanteita, mutta toisaalta ei ole erityisen eettistä antaa haastateltavan luulla, että tutkija on jotakin mitä hän ei ole. Tutkijan pitää hetkessä päättää, mitä hän kertoo itsestään ja mitä jättää kertomatta. Kysymys voi olla pieniltä vaikuttavista asioista, joiden taustalla on isoja ideologisia kysymyksiä. Kuten silloin, kun tutkija, joka oli kasvissyöjä, söi haastateltavan hänelle valmistamat makkaravoileivät, jottei vahingoittaisi haastattelijan ja haastateltavan välistä yhteisyyttä (Ikonen & Ojala 2005, 25). Myös juuri homovitsin kertoneelle haastateltavalle voi olla hankala ilmaista, että tutkija on homoseksuaali (Juvonen 2002, 71–72). Kuitenkin myös tutkijalla on oikeus jättää kertomatta henkilökohtaisia asioitaan tutkimuseettisten periaatteiden suomissa rajoissa.

AISTIT HAASTATELUSSA JA NIIDEN ANALYYSISSÄ

Toinen Ellingsonin (2006) ehdottama tapa sisällyttää ruumiillisuus paremmin mukaan tutkimukseen on ottaa kaikki aistit käyttöön sen sijaan, että keskitytään näkö- ja kuuloaistin välittämään tietoon ja sen raportointiin. Tämä tarkoittaa tutkimuksen kannalta relevantin tiedon hankkimisen laajentamista ruumiillisen tietämisen suuntaan. Turhan usein aineiston analyysi keskittyy vain yhteen aistiin kun luetaan haastattelulitteraatioita, vaikka varsin helppoa olisi litteraatioiden lukemisen lisäksi kuunnella haastattelujen äänitiedostoja.

Kuten kaikessa vuorovaikutuksessa, myös tutkimushaastattelussa ruumiillisella viestinnällä on keskeinen rooli. Tutkija voi viestiä haastateltavalle myötätuntoa, loukkaantumista tai suuttumusta äännähtelyin, katsein ja ilmein. Ruumiillinen viestintä on sanallista viestintää vaikeammin henkilön itsensä hallittavissa, ja se voidaan tulkita myös väärin. Näiden viestien tulkinta vaatii kaikkien aistien käyttöä. Omissa haastatteluissamme haastateltavan normatiivista ja epätasa-arvoista sukupuolijärjestystä tukevat näkemykset ovat toisinaan nostaneet myötähäpeän ja suuttumuksen punan tutkijan poskille. Tilanteesta riippuen tutkija voi pyrkiä peittelemään näitä ruumiillisia viestejä tai purkaa tuntemuksensa sanoiksi ja antaa niiden viedä haastattelutilannetta eteenpäin.

Metodikirjallisuudessa tutkijan rooli ajatellaan usein ammatilliseksi rooliksi ja tutkijan ja haastateltavan suhde ennen kaikkea professionaaliseksi suhteeksi (Ronkainen ym. 2011).

Tutkimushaastattelussa ammatillinen tutkijarooli tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tutkijan ei ole syytä pyrkiä saamaan tietoa rakentamalla tutkimussuhteesta jotain muuta kuin tutkijan ammatillisista kiinnostuksista haastateltavaa kohtaan (Kokkonen & Pyykkönen 2015). Esimerkiksi ystävyyden esittämistä tutkijan ja haastateltavan välillä voidaan pitää epäeettisenä yrityksenä peitellä tutkimukseen liittyviä valtasuhteita ja saada haastateltavista irti luottamuksellista tietoa (Duncombe & Jessop 2002; Oinas 2004, 224). Tutkijaa varoitellaan toisinaan myös terapeutin roolin ottamisesta, sillä tutkijalla ei (yleensä) ole siihen vaadittavaa koulutusta ja taitoja (Birch & Miller 2000). Tästä huolimatta ruumiimme voi viestiä haastateltavalle tavoilla, jotka menevät ammatillisen tutkijaroolin yli – tai haastateltava voi lukea ruumiimme viestejä toisin kuin olemme ne tarkoittaneet. Esimerkiksi tilanteissa, joissa haastateltavan olemus viestii haavoittuvuutta, voi ammattimaisen tutkijan roolin naamion taakse vetäytyminen vaikuttaa tahattomasti julmuudelta tai empatian puutteelta.

Refleksiivisyyteen kuuluu tutkimuksen vuorovaikutuksen ja siihen liittyvien valtasuhteiden analyysi (Gilles & Alldred 2002, 43). Kasvokkaisissa kohtaamisissa myös ruumiimme kantaa merkityksiä, jotka vaikuttavat haastattelun kulkuun, ja näiden merkitysten tulkinnassa ovat käytössä kaikki aistit. Tutkimushaastattelujen analysointi litteraatioita lukemalla on tutkimus-ekonomisesti viisasta, mutta se jättää ulkopuolelle paljon sellaisia tekijöitä, jotka ovat osaltaan muokanneet haastattelukohtaamista. Kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen heti tutkimushaastattelun jälkeen voi auttaa tavoittamaan

joitakin tutkimushaastatteluun liittyviä ruumiillisia kokemuksia, joihin ei enää jälkikäteen ole välttämättä pääsyä. Vaikka kenttäpäiväkirjaa ei hyödyntäisi myöhemmin tutkimuksessa, se voi olla väline refleksiivisen tutkijuuden opettelussa.

Neukkarissa on kahvit ja teet valmiina odottamassa. [Haastateltava] istuu tietoisena rentona, melkein rönnöttää. Hän käyttää käsiään paljon puhuessaan. Puhuu ja vastaa pitkästi. Väsy, kun haastattelu vaan jatkuu. (Kenttämuistiinpano 30.9.2016)

Muistiinpano kertoo teen ja kahvin tarjoamisesta ja juomisesta työpaikan neuvotteluhuoneessa, haastattelun lomassa. Maininta juotavista voi näyttää turhalta. Jos sitä kuitenkin vertaa tutkijan kokemuksiin siitä, millaista hämmennystä ja kulttuuristen käytäntöjen aktivoitumista hänen mieltymyksensä teehen kahvin sijaan on työpaikolla aiheuttanut (Koivunen 2016, 5), saa maininta toisenlaista syvyyttä. Muistiinpanoon on kirjattu ylös myös haastateltavan ruumiin asentoja, eleitä, puhumisen tapa sekä vireystila, joita on mahdollon arvata haastattelulitteraation perusteella. Haastateltavan vastausten lyheneminen haastattelun loppua kohti olisi mahdollista tulkita litteraation perusteella vastahakoisuudeksi puhua kyseisistä aiheista. Muistiinpano kuitenkin tarjoaa ohjeen analyysiä varten kertomalla, että haastateltava väsy haastattelun kuluessa.

Tutkimushaastattelussa ruumiillisuus ei ole läsnä vain tutkijan ja haastateltavan välisessä suhteessa, vaan myös tutkimushaastattelussa materiaalisena tilana ja tilanteena. Sekä tutkija että haastateltavat

saattavat jännittää haastattelutilannetta, mikä voi haastattelussa näkyä haastateltavan turhan nopeina ja helppoina vastauksina (Ackerly & True 2010, 169). Tutkija tai haastateltava voivat olla väsyneitä, pirteitä, kuumissaan, kylmissään, nälissään – kaikki nämä vaikuttavat vuorovaikutukseen. Lisäksi tutkija ja haastateltava voivat jakaa haastattelutilanteen olosuhteet niin, että tutkija tuntee omassa ruumiissaan tilan kylmyyden tai tuolien epämukavuuden. Tutkija voi näin ruumiillisen tietämisen avulla ymmärtää kontekstin, jossa vuorovaikutus tapahtuu.

RUUMIIN SEMANTTISUUS

Kolmas Ellingsin (2006, 306–307) esittämä tapa, jolla ruumiillisuuden voi paremmin sisällyttää tutkimukseen, on ruumiillisuuden semanttisuus. Tällä hän tarkoittaa ruumiista ja ruumiillisuudesta kirjoittamista niin, että ruumis kuvataan itseksi pikemminkin kuin mielen hallitseman itsen omaisuudeksi. Ellingson (2006, 304) kehottaa tutkijoita lähestymään kirjoittamista, oli se sitten analyttistä tai narratiivista, syvästi ruumiillisena prosessina: kirjoittaminen on sormien, käsivarsien ja silmien saumatonta yhteistyötä. Se on ruumiillinen teko, ei vain mielen luomus.

Haastattelun jälkeen tutkija järjestää, anonymisoi, analysoi ja raportoi tutkimusprosessin haastateluineen. Samalla haastattelut muokkautuvat aineistoksi, ja vuorovaikutus sekä kohtaamiset kentällä muuttuvat kontekstiksi, jossa haastattelujen informaatio on tuotettu. Tutkija ottaa etäisyyttä kentän tapahtumiin ja ihmisiin, jolloin käsitteelliset keskustelut koetaan helposti

tärkeämmiksi ja ”tieteellisemmiksi” kuin ruumiilliset kohtaamiset. Samalla tutkimukseen sisältyvä ruumiillisuus typistyy tieteelliseksi kirjoittamiseksi ja akateemiseksi puheeksi. Kun tutkijat puhuvat ruumiista, he vain puhuvat siitä. Ruumiillisuuden konkreettisuus ja materiaalisuus häviävät, kun kohtaamiset ja kokemukset analysoidaan ja muutetaan tieteelliseksi julkaisuiksi. (Jokinen ym. 2004, 11.) Ruumiillisuuden konkreettisuuden säilyttäminen tieteellisissä teksteissä on tehtävä, joka haastaa tutkijat etsimään ja löytämään uusia kirjoittamisen tapoja.

Toisinaan tutkimuksen ruumiillisuuden kuvauksen ei katsota kuuluvan tieteesseen lainkaan, vaan se siivotaan pois. Jotkin sosiaalitieteellisesti orientoituneet kansainväliset lehdet edellyttävät yhä, että niissä julkaistavat artikkelit kirjoitetaan ilman viittauksia tutkijan ”minään”, jolloin tutkimus näyttää tapahtuvan ilman tekijää ja tekijän ruumista. Näyttää myös siltä, että tutkimushaastattelun vuorovaikutustilanteeseen vaikuttavista asioista keskustellaan ja niitä reflektoidaan vain niihin keskittyneissä julkaisuissa, kuten tässä artikkelissa.

Sari Charpentier (2006, 192) on pyrkinyt kuvaamaan yhtä haastateltaviensa ruumiiseen kiteytyvää ominaisuutta, heidän valkoihoisuuttaan. Hän on kuitenkin saanut palautetta, jonka mukaan lukijasta voi tuntua Suomen oloissa oudolta, jos tutkimuksessa mainitaan haastateltavien valkoihoisuus. Charpentierin tulkinnan mukaan tunne outoudesta perustuu siihen, että valkoihoisuus on Suomessa normi, jota ei yleensä mainita. Lisäksi hän mainitsee oletuksen, jonka mukaan Suomessa tehtyjen tutkimus-

ten haastateltavat ovat itsestään selvästi valkoihoisia. Charpentier toteaa, että tällaiset, varsin ongelmalliset lähtökohdat johtavat siihen, että valkoisuuden mainitseminen ”häiritsee” lukijaa, toisin kuin iän ja sukupuolen kertominen, mikä on hyvin tavallista tutkimuksessa.

RUUMIILLISUUS

HAASTATTELUTUTKIMUKSEN RESURSSINA

Olemme edellä pyrkineet osoittamaan, että ruumiillisuudella on merkittävä rooli tutkimushaastattelun vuorovaikutuksen kehkeytymiseen. Tutkimushaastattelu on kerrontaa vuorovaikutustilanteessa, jossa kerronta ja ruumiiden välityksellä tapahtuva vuorovaikutus eivät ole toisistaan erillisiä asioita. Lisäksi olemme tarkastelleet tietoa ja tietämistä ruumiillisina – jopa niin, että on mielekäästä puhua ruumiillisesta tietämisestä, kun viitataan tietämiseen sekä ruumiista että ruumiin kautta. Tämän vuoksi ruumiillisuus tulisi sisällyttää vaatimukseen tutkijan refleksiivisyydestä omalle työlleen.

Ruumiillisuuden tarkastelu osana haastattelututkimuksen prosessissa ei ole itseisarvo eikä sitä pidä edellyttää automaattisesti jokaiselta tutkimusraportilta. Ruumiillisuus on tutkimuksen kannalta merkityksellistä vain niiltä osin, kun se auttaa ymmärtämään tutkimusprosessia ja tutkimuksessa tuotettua tietoa. Ruumiilliselle tiedolle on kuitenkin hyvä olla avoin ja pohtia, tuottaisiko se jotain uutta ja kiinnostavaa juuri minun tutkimuksessani. Liian helposti ruumiillisuus sivuutetaan kysymyksenä, joka kuuluu vain ruumiillisuutta eksplisiittisesti tarkastelemaan ja teoreti-soivaan tutkimukseen.

Ruumiillisuus ja ruumiillinen tietäminen ovat haastattelututkimuksen resurssi, eivät rasite. Ruumiillisuuden vaikutus tutkimushaastattelun kaltaiseen inhimilliseen kohtaamiseen on mahdollon eliminoida. Refleksiivinen suhtautuminen ruumiillisuuteen ja siihen, miten sukupuoli, seksuaalisuuteen, ikään, yhteiskuntaluokkaan ja muihin eroihin sidottu ruumiillisuus haastattelututkimukseen heijastuu, voi auttaa ymmärtämään hämmäntäviä haastattelukohtauksia, katsomaan aineistoa uusin silmin sekä näkemään tutkimukseen väistämättä sisältyvät valtasuhteet monisyisemmin.

KIRJALLISUUS

- Arendell, Terry (1997) Reflections on the researcher-researched relationship: A woman interviewing men. *Qualitative Sociology* 20 (3), 341–368.
- Birch, Maxine & Miller, Tina (2000) Inviting Intimacy: The Interview as Therapeutic Opportunity. *International Journal of Social Research Methodology* 3 (3), 189–202.
- Bruni, Attila (2006) ‘Have you got a boyfriend or are you a single?’: On the importance of being ‘straight’ in organizational research. *Gender, Work & Organization* 13 (3), 299–316.
- Burns, Maree (2003) Interviewing: Embodied Communication. *Feminism & Psychology* 13 (2), 229–236.
- Butera, Karina (2006) Manhunt. The challenge of enticing men to participate in a study on friendship. *Qualitative Inquiry* 12 (6), 1262–1282.
- Campbell, Elaine (2003) Interviewing men in uniform: a feminist approach? *International Journal of Social Research Methodology* 6 (4), 285–304.
- Charpentier, Sari (2006) Kiukku vaihdetuosioreena: Vaihdevuosien yksilöllistäminen työelämässä. *Sociologia* 43 (3), 181–195.
- Del Busso, Liliana (2007) Embodying Fem-

- inist Politics in the Research Interview: Material Bodies and Reflexivity. *Feminism & Psychology* 17 (3), 309–315.
- Duncombe, Jean & Jessop, Julie (2002) “Doing Rapport” and the Ethics of “Faking Friendship”. Teoksessa Melanie Mauthner, Maxine Birch, Julie Jessop & Tina Miller (toim.) *Ethics of Qualitative Research*. Lontoo: Sage, 107–122.
- Ellingson, Laura L (2006) Embodied knowledge: Writing researchers’ bodies into qualitative health research. *Qualitative Health Research* 16 (2), 298–310.
- Engelsrud, Gunn (2005) The Lived Body as Experience and Perspective: Methodological Challenges. *Qualitative Research* 5 (3), 267–284.
- Gillies, Val & Alldred, Pam (2002) The Ethics of Intention: Research as a Political Tool. Teoksessa Melanie Mauthner, Maxine Birch, Julie Jessop & Tina Miller (toim.) *Ethics of Qualitative Research*. Lontoo: Sage, 32–52.
- Golombisky, Kim (2006) Gendering the Interview: Feminist Reflections on Gender as Performance in Research. *Women’s Studies in Communication* 29 (2), 165–192.
- Hall, Rachel A (2004) Inside Out: Some Notes on Carrying Out Feminist Research in Cross-Cultural Interviews with South Asian Women Immigration Applicants. *International Journal of Social Research Methodology* 7 (2), 127–141.
- Högbacka, Riitta & Aaltonen, Sanna (2015) Refleksiivisyyden ulottuvuudet. Teoksessa Sanna Aaltonen & Riitta Högbacka (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Tampere: Tampere University Press, 9–31.
- Ikonen, Hanna-Mari & Ojala, Hanna (2005) Yhteisyyden luomista ja eron kokemuksia – haastattelu, konteksti ja feministinen tietäminen. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 18 (1), 17–29.
- Jokinen, Eeva & Kaskisaari, Marja & Husso, Marita (2004) Ruumiin taju. Rakenteet, kokemukset, subjekti. Teoksessa Eeva Jokinen, Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.) *Ruumis töihin! Käsité ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino, 7–13.
- Juvonen, Tuula (2002) Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia. Tampere: Vastapaino.
- Koivunen, Tuija (2016) Invisible Work. Gendered Examples from Three Finnish Call Centres. *British Journal of Education, Society & Behavioural Science* 12 (4), 1–10.
- Koivunen, Tuija (2011) Gender in Call Centre Work. *Acta Universitatis Tamperensis* 1680. Tampere: Tampere University Press.
- Koivunen, Tuija (2010) Practicing power and gender in the field. Learning from interview refusals. *Journal of Contemporary Ethnography* 39 (3), 682–708.
- Koivunen, Tuija (2006) Asiakastyön ruumiillisuus yhteyskeskuksissa. *Työelämän tutkimus* 4 (1), 1–11.
- Kokkonen, Lotta & Pyykkönen, Miikka (2015) Tutkija, tukija vai ystävä? Neuvotteluja vallasta ja luottamuksesta maahanmuuttajien haastattelututkimuksessa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Riitta Högbacka (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Tampere: Tampere University Press, 89–114.
- Oinas, Elina (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 209–227.
- Pierce, Jennifer (1995) *Gender trials. Emotional lives in contemporary law firms*. Berkeley: University of California Press.
- Pini, Barbara (2005) Interviewing men. Gender and the collection and interpretation of qualitative data. *Journal of Sociology* 41 (2), 201–216.
- Rastas, Anna (2005) Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet, vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 78–102.
- Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija (2011) *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki: WSOYpro.